

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

БЛАГУН ІВАН ІВАНОВИЧ

УДК 332.1: 658.152.012.16

**МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ УПРАВЛІННЯ
БАНКІВСЬКОЮ СИСТЕМОЮ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор економічних наук, доцент,
Дмитришин Леся Ігорівна,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри економічної кібернетики.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор,
Колодізев Олег Миколайович,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри банківської справи;

кандидат економічних наук, доцент,
Адамик Богдан Петрович,
Тернопільський національний
економічний університет
Міністерства освіти і науки України,
декан факультету банківського бізнесу.

Захист відбудеться «__» _____ 2015 року о __ год __ хв на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.01 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79008, м. Львів, пр. Свободи, 18, ауд. 115.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79601, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано «__» _____ 2015 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

проф. Плиса В. Й.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблема активізації банківської діяльності з огляду на її значення для сталого та збалансованого розвитку економіки набуває особливої актуальності в період економічних потрясінь. На даний час відбуваються досить складні процеси, спрямовані на подолання кризових явищ, збереження банків із національним капіталом, посилення ролі банківського регулювання та нагляду, зміцнення фінансової стійкості банків у майбутньому. У зв'язку з цим виникає потреба у всебічному аналізі банківської системи та в пошуку шляхів виходу з кризи і ліквідації її негативних наслідків.

Для гарантування національної безпеки, задоволення потреб національної економіки, запобігання кризи української банківської системи, зміцнення позицій вітчизняних банків на фінансовому ринку Україні потрібні міцні, стабільні та надійні банки, які складуть гідну конкуренцію іноземним. Для цього необхідно розробити такий механізм формування стратегічного управління банківською системою України в умовах інтегрованого світу, який дозволить реалізувати пріоритетні завдання щодо захисту банківської системи від негативного впливу зовнішніх чинників та зміцнить її позиції на фінансовому ринку з метою забезпечення успішних економічних перетворень і безпеки держави.

Науковці протягом різних періодів здійснили ґрунтовні теоретичні й практичні дослідження сутності, економічної ролі та місця банківської системи в економіці держави. Вагомий внесок у дослідження даних питань зробили відомі українські та зарубіжні вчені: Б. Адамик, А. Колеман, В. Колесніков, М. Крупка, О. Лаврушин, А. Мороз, Н. Пайтра, О. Петрук, П. Роуз, М. Савлук, Т. Хаврілескі, Е. Долан, Р. Міллер та ін. Проблеми оцінки ефективності банківської системи є предметом наукового пошуку Т. Васильєвої, О. Дзюблюка, С. Дробишевського, А. Єпіфанова, В. Коваленко, О. Колодізева, В. Кочеткова, Д. Сінкі, О. Терещенко, О. Ширінської та ін. Теоретичним і практичним аспектам розроблення стратегії організацій, у тому числі банків, присвячена значна кількість наукових напрацювань таких відомих зарубіжних і вітчизняних дослідників, як Г. Азаренкова, І. Ансофф, І. Бланк, О. Віханський, О. Герасимович, Л. Дмитришин, Б. Карлоф, О. Кириченко, А. Криклій, І. Лютий, М. Мескон, Г. Мінцберг, С. Науменкова, М. Портер, А. Стрікленд, Л. Примостка, А. Томпсон та ін. Проте аспекти управління банківською системою, впорядковані та відображені у цілісному механізмі формування стратегій управління банківською системою України, який би дозволив об'єктивно визначати її поточний й бажаний стани, забезпечив скоординоване управління її фінансовими ресурсами, вибір таких управлінських рішень, котрі сприяли б її ефективному функціонуванню, поки що не набули достатнього висвітлення. В той же час діалектика формування й розвитку сучасної моделі національної економіки висуває нові питання, відповіді на які повинні бути адекватними нинішнім економічним умовам, що реально склались в Україні. У зв'язку з чим необхідне подальше дослідження проблеми формування стратегій управління банківською системою України.

Актуальність даної проблеми, її теоретичне та практичне значення, необхідність забезпечення ефективності розвитку банків як на макро-, так і на мікроекономічному

рівні для їх належного функціонування та стабільного розвитку, з одного боку, а також створення базових передумов щодо виконання банками своїх функцій, реалізації ролі в економіці з іншого, що позначається на надійності банківської системи в цілому, на економічному розвитку країни та швидкості ринкових трансформацій у процесі суспільного відтворення, обумовили вибір теми дисертаційної роботи, її мету та задачі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Основні результати дисертаційної роботи отримані у межах виконання науково-дослідних робіт кафедри економічної кібернетики ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» і є частиною комплексної теми «Моделювання процесів управління в соціально-економічних системах» (номер державної реєстрації 0113U005083). Автором розроблено методичні засади механізму формування стратегій управління банківською системою України.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо побудови механізму формування стратегій управління банківською системою України в умовах глобалізації національної економіки. У відповідності зі сформульованою метою дослідження визначено та вирішено наступні **задачі**:

- дослідити особливості функціонування банківської системи України в сучасних економічних умовах та визначити її місце та роль в економіці держави;
- розробити методичні аспекти механізму формування стратегій управління банківською системою України, визначити його структурні елементи, принципи та основні засади функціонування;
- визначити інтегровану оцінку фінансової стійкості як необхідну умову ефективного функціонування банківської системи;
- провести аналіз ефективності механізму управління банківською системою на основі визначення чинників фінансової стійкості;
- здійснити аналіз ефективності алокації ресурсів банківської системи України;
- розробити модель розвитку банківської системи України на основі методу когнітивного моделювання;
- визначити інструменти управління банківською системою України;
- розробити методичний підхід до формування і реалізації стратегій управління банківською системою.

Об'єктом дослідження є процеси формування стратегій управління банківською системою України.

Предметом дослідження є теоретичні і методичні положення та відповідний інструментарій стратегічного аналізу і прогнозування на етапі формування стратегій управління банківською системою.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основами дослідження є наукові праці вітчизняних і закордонних вчених з теорії фінансів, банківської справи, менеджменту і стратегічного управління. Теоретичні та практичні результати дослідження отримані за допомогою таких методів: когнітивного моделювання – для побудови моделі розвитку банківської системи України; Хельвіга, дендритів, кластерного факторного та дискримінантного аналізу – для визначення ефективності

алокції ресурсів банківської системи; кореляційно-дисперсійного аналізу – для визначення чинників фінансової стійкості та взаємозв'язку між ними; таксономії – для визначення інтегрованої оцінки фінансової стійкості банківської системи; стратегічного управління – для формування і реалізації стратегій управління банківською системою; прогнозування – для розробки прогнозних стратегій управління банківською системою; порівняльного динамічного і структурного економічного та фінансового аналізу – для здійснення діагностики сучасного стану банківської системи України; дефініційного аналізу – для уточнення змісту понять «банківська система», «стратегія», «механізм», «фінансова стійкість» та ін.; графічного аналізу – для унаочнення емпіричних даних та схематичного зображення основних теоретичних і практичних положень дисертаційної роботи.

Інформаційну основу дослідження сформували законодавчі акти України, інструктивні матеріали Національного банку України та Державної служби статистики України, дані фінансової звітності банків, довідково-інформаційні видання, результати дослідження та наукові публікації зарубіжних та вітчизняних авторів, матеріали науково-практичних конференцій та інформаційно-аналітичні матеріали дослідних установ, рейтингових організацій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні існуючих та обґрунтуванні нових теоретико-методичних положень щодо розробки механізму формування стратегій управління банківською системою України, зокрема:

вперше:

– розроблено цілісний механізм формування стратегій управління банківською системою України з використанням технології моніторингу та побудови моделей розвитку банківського сектору, який дозволяє приймати комплементарні рішення щодо вибору норм, орієнтирів, напрямків, засобів і правил, що забезпечують можливість ефективного управління системоутворюючими та взаємопов'язаними елементами банківської системи;

вдосконалено:

– методичний підхід до розробки когнітивної моделі розвитку банківської системи, в рамках реалізації якого здійснено відбір чинників, найбільш значимих для стійкого розвитку й ефективного функціонування банків, проаналізовано їх вплив у системі причинно-наслідкових зв'язків на комплексну характеристику стійкості банківської системи, а також проведено узгодження індикаторів фінансової стійкості банківської системи у відповідності до її цілей, які запропоновано доповнювати макроекономічними і інституційними умовами її розвитку;

– систему інтегрованої оцінки фінансової стійкості банківської системи на основі обчислення таксономічного показника розвитку, який, на відміну від існуючих, дозволяє визначити ефективність управління банківською системою з метою розробки основних стратегічних напрямків її розвитку;

одержали подальший розвиток:

– класифікація чинників фінансової стійкості на основі структуризації причинно-наслідкових зв'язків між ними та основоположними функціями та цілями банківської системи України, яка тим самим дозволила визначити індикатори фінансової стійкості, що є важливими в управлінні банківським сектором, і в той же

час, визнані міжнародними організаціями як необхідні критерії для аналізу фінансової системи національної економіки;

– модель оптимізації сукупності показників оцінки кредитоспроможності позичальників за допомогою комплексу економіко-статистичних методів, реалізація якої для суб'єктів господарювання дозволила визначити якість їх фінансового стану, а для банківської системи – забезпечити ефективну алокацію кредитних ресурсів;

– методичний підхід до вибору інструментів управління банківською системою України, узгоджених з цілями і зовнішніми та внутрішніми чинниками її розвитку, що дозволило оптимізувати низку обмежень макроекономічного і інституційного характеру функціонування банківського сектору за рахунок залучення нових ресурсів з метою переходу до оптимальної моделі розвитку банківської системи;

– методичний підхід щодо формування стратегій управління банківською системою, реалізація якої засобами стратегічного управління дозволила забезпечити перехід до оптимальної стратегії та можливості її коректування під впливом змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що теоретичні положення в дисертації доведені дисертантом до конкретних пропозицій щодо вдосконалення концептуальних положень ефективної організації управління банківською системою України.

Запропоновані рекомендації щодо формування цілісного механізму стратегічного управління банківською системою України використано у роботі Івано-Франківської обласної державної адміністрації при розробці Програми розвитку банківської системи Івано-Франківської обл. (Довідка № 1932/01-32/39 від 17 грудня 2014 р.).

Пропозиції щодо вирішення питань оцінки ефективності розподілу кредитних ресурсів банків використано в роботі банку АТ «ЗЛАТОБАНК» (Довідка № 244/11 від 18 листопада 2014 р.).

Методичні положення та результати дисертації впроваджені у роботі банку ОД ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» для аналізу, оцінки стану фінансової стійкості та подальшого розвитку на основі запропонованих стратегій управління (Довідка № 642/12 від 5 листопада 2014 р.).

Основні теоретичні положення та практичні рекомендації дисертаційної роботи використані в навчальному процесі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника під час викладання дисциплін «Банківська система», «Фінансовий ринок», «Фінансовий менеджмент», «Стратегічне управління» за напрямом «Фінанси та кредит» (Довідка № 01-14/03/1627 від 09 грудня 2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід щодо розробки механізму формування стратегій управління банківською системою України. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише ті ідеї та положення, котрі отримані самим автором.

Апробація результатів дисертації. Результати наукового дослідження, висновки та пропозиції доповідалися, обговорювалися і схвалені на XII Міжнародній конференції молодих учених та студентів «Соціально-економічний розвиток України: європейський вибір» (м. Мелітополь, 11-12 травня 2012 р.), Науково-практичній інтернет-конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів «Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України» (м. Луцьк, 12 листопада 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми моделювання структури і процесів економічних систем» (м. Черкаси, 17-18 квітня 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Формування та ефективність використання фінансових ресурсів в економічній діяльності» (м. Чернігів, 11-12 квітня 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції для студентів, аспірантів та молодих учених «Аспекти розвитку фінансово-економічної системи в умовах глобалізаційних процесів» (м. Київ, 18-19 квітня 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Фактори впливу на формування та розвиток фінансової системи України» (м. Львів, 28-29 листопада 2014 р.).

Публікації. Основний зміст роботи опубліковано у 16 друкованих наукових працях загальним обсягом 6,27 друк. арк., з них особисто автора 5,92 друк. арк., серед яких 2 статті у Scopus (1 – у співавторстві), 8 статей у наукових фахових виданнях (1 – у співавторстві), 6 публікацій – за матеріалами конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертаційної роботи становить 222 сторінок, у тому числі на 60 сторінках розміщено 32 таблиці, 23 рисунка, 2 додатки та список використаних джерел із 189 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету й основні завдання, визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну, розкрито теоретичну і практичну цінність отриманих результатів.

У першому розділі «**Теоретичні основи формування механізму стратегічного управління банківською системою України**» на підставі дослідження сучасного стану розвитку банківської системи України, встановлено, що світова фінансова криза 2008-2009 рр., а останніми роками економічна та політична нестабільність в Україні негативно позначилися на економічному розвитку України. Особливо гостро переживає її наслідки банківська система країни. Тому виникла потреба у всебічному аналізі моделі банківської системи та у пошуку шляхів виходу з кризи і ліквідації її негативних наслідків.

Дослідження сутності, економічної ролі та місця банківської системи в економіці держави показали, що банківська система – це не механічна сукупність багатьох окремих банків, але це і не єдиний банк, що керується з одного офісу (центрального банку), а специфічна економічна та організаційно-правова структура, що забезпечує своїми особливими методами та інструментами функціонування грошового ринку та економіки в цілому.

На підставі здійсненого аналізу поточного стану розвитку банківської системи України визначено її основні стратегічні цілі:

- забезпечувати трансформацію внутрішніх заощаджень в інвестиції з якнайменшими трансакційними витратами;
- сприяти ефективній алокації ресурсів;
- надавати механізми для реалізації базових соціальних функцій держави;
- забезпечувати зміцнення фінансового суверенітету.

Встановлено, що стратегічне управління банківською системою передбачає розробку стратегій її динамічного розвитку на основі використання аналізу екзогенних та ендогенних чинників, механізму узгодженості стратегічних цілей, інтегрованого контролю заходів щодо реалізації цих цілей і можливості їх своєчасного коригування.

Обґрунтовано необхідність розробки механізму формування стратегій управління банківською системою, яка зумовлена проблемою практичного забезпечення ефективності розвитку банків як на макро-, так і на мікроекономічному рівні для їх належного функціонування та стабільного розвитку, з одного боку, а також створення базових передумов щодо виконання банками своїх функцій, реалізації ролі в економіці з іншого, що позначається на надійності банківської системи в цілому, на економічному розвитку країни та швидкості ринкових трансформацій у процесі суспільного відтворення. Запропоновано наступне трактування механізму формування стратегій управління банківською системою – це сукупність цілей, суб'єктів, об'єктів, методів та інструментів стратегічного управління банківською системою, спрямованих на прийняття комплементарних рішень щодо вибору норм, орієнтирів, напрямків, засобів і правил, які забезпечують ефективність управління системоутворюючими та взаємопов'язаними елементами цієї системи.

Визначено основні структурні складові механізму формування стратегій управління банківською системою: цілі, суб'єкти, об'єкти, методи, інструменти, а також взаємозв'язки між ними та рівень взаємодії, що формує механізм як цілісну модель, котра має змогу зберігати свої властивості, безперервність процесу функціонування, незважаючи на зовнішні та внутрішні зміни.

Визначено основні принципи механізму формування стратегій управління банківською системою: безперервності процесу стратегічного управління, паралельності виконання різних етапів управління банківською системою, синтезу процесів формування стратегій управління банківською системою, визначення оптимальної стратегії та її коректування під впливом змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі. Виконання останніх забезпечить комплексну реалізацію визначених цілей в умовах зміни зовнішнього середовища.

Для чіткого розподілу функціональних обов'язків при розробці механізму формування стратегій управління банківською системою у запропонованому механізмі виділено блоки та відповідні їм структурні елементи (рис. 1). Кожний блок даного механізму складається з певних елементів, які, в свою чергу, йому підпорядковані та визначають його зміст. Такий підхід з використанням технології моніторингу та побудови моделей розвитку банківського сектору дозволив сформулювати множину комплементарних управлінських рішень щодо вибору норм, орієнтирів, напрямків, засобів і правил, що забезпечують ефективність

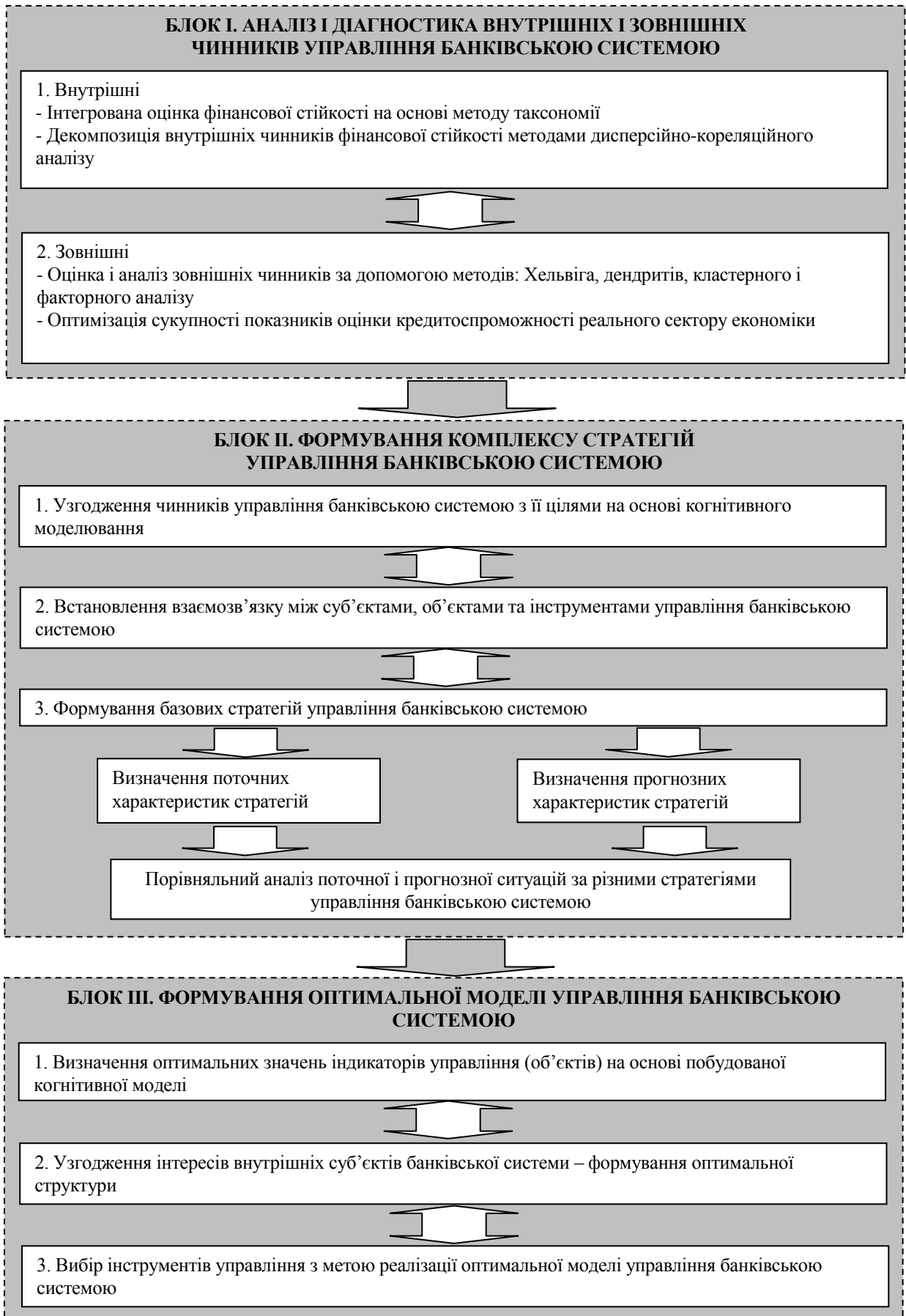

Рис. 1. Етапи реалізації механізму формування стратегій управління банківською системою

управління системоутворюючими та взаємопов'язаними елементами банківської системи.

У другому розділі «Аналіз ефективності механізму управління банківською системою» доведено, що в сучасних умовах рівень розвитку банківської системи України, характер та ефективність грошово-кредитної політики і фінансової політики значною мірою визначають реальні можливості української економіки при вирішенні питань стійкого і довготривалого розвитку країни, підвищення конкурентоспроможності, участі країни в світових інтеграційних процесах. Тому важливою проблемою є оцінка ефективності функціонування банківської системи з метою розробки в подальшому основних стратегічних напрямків її розвитку.

Обґрунтовано, що фінансова стійкість є фундаментальною, внутрішньою характеристикою, завдяки якій забезпечується життєздатність, стабільний розвиток банківської системи в межах заданої траєкторії та відповідно до обраної стратегії в умовах конкурентного ринку, незважаючи на силу впливу зовнішніх та внутрішніх чинників. Оскільки важливим є визнання оцінки фінансової стійкості банківської системи міжнародними організаціями, то в роботі запропоновано в якості системи індикаторів фінансової стійкості (ІФС) використовувати індикатори, розроблені МВФ.

Для визначення інтегрованої оцінки фінансової стійкості банківської системи в роботі запропоновано методику, що базується на обчисленні таксономічного показника розвитку. Даний показник має нормований діапазон зміни $[0; 1]$. Його обчислення та якісна інтерпретація отриманих діапазонів зміни значень здійснена в рамках запропонованої методики. Чим ближчим є значення таксономічного показника розвитку до 1, тим вищим є рівень фінансової стійкості банківської системи.

Обчислена величина інтегрованої оцінки на основі статистичних даних індикаторів фінансової стійкості банківської системи України за період 2005-2014 рр. знаходилась приблизно в середині діапазону таксономічного показника розвитку (рис. 2), що свідчить, на жаль, про невисокий рівень фінансової стійкості банківської системи України, основною проблемою якої на сьогодні є низька капіталізація. Останнє призвело до зниження ролі банків як активних інвесторів та кредиторів реального сектору економіки. Дефіцит довгих ресурсів також викликав дисбаланс у моделі залучення і розміщення коштів банків.

Встановлено, що для оцінки та подальшого прогнозування фінансової стійкості банківської системи необхідно здійснювати аналіз основних чинників її розвитку. При цьому цільова функція системи є ознакою, за якою визначається оцінка відповідності функціонування системи поставленій меті та оцінка варіантів розвитку системи. Причому показники (цільові орієнтири системи) використовуються не тільки для того, щоб задовольнити вимоги банківської системи, а також і вимоги, які висувають споживачі банківських продуктів.

Проведений аналіз підходів до класифікації чинників фінансової стійкості банківської системи показав, що їх компіляція здійснюється переважно у відповідності до мети дослідження. Тому, зважаючи на основоположні функції та цілі банківської системи України, здійснено аналіз чинників фінансової стійкості таким чином, щоб виявити специфічні (крайні) ІФС, які є важливими в управлінні банківською системою України, і в той же час, визнаються міжнародними

організаціями як необхідні критерії для аналізу фінансового сектора національної економіки. З цією метою запропоновано відповідну методику оцінки чинників фінансової стійкості банківської системи України.

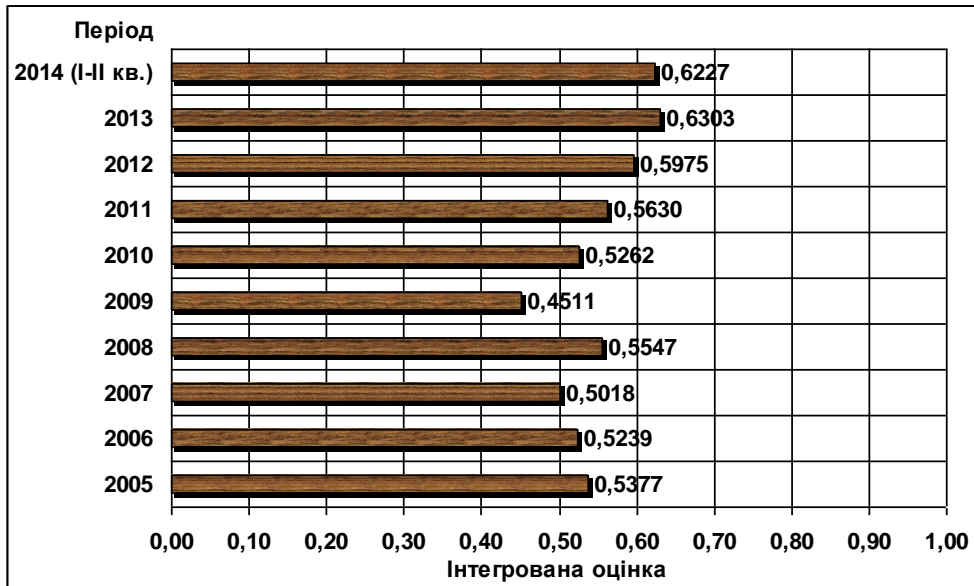

Рис. 2. Значення інтегрованої оцінки фінансової стійкості банківської системи України

Реалізація запропонованої методики здійснена на статистичних даних ІФС банківської системи України. В результаті встановлено, що до найбільш значущих чинників віднесено показники: співвідношення капіталу до активів, співвідношення кредитів за секторами економіки та географічним розподілом до сукупних валових кредитів, співвідношення великих відкритих позицій до капіталу, співвідношення непроцентних витрат до валового доходу. Тобто можна стверджувати, що найбільш важливими для забезпечення фінансової стійкості банківської системи України є: капіталізація, низький рівень якої на сьогодні є основною проблемою банківського сектору; галузева та регіональна (географічна) алокація кредитних ресурсів банківської системи; диверсифікація видів банківської діяльності з метою забезпечення її фінансової безпеки, а, отже, й фінансового суверенітету національної економіки.

Встановлено, що в сучасних умовах можливість банківської системи забезпечувати зростання всіх інших секторів національної економіки залежить від наявності наукового підходу до алокації її кредитних ресурсів. Оскільки одним з ключових чинників фінансової стійкості банківської системи України є рівень співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів банків. Тому вкрай важливим для національної економіки в цілому і її банківської системи зокрема є визначення такого поняття, як “ефективна алокація кредитних ресурсів банківського сектора економіки”, оскільки саме він є кровоносною системою економіки. Запропоновано під ефективною алокацією кредитних ресурсів банківської системи розуміти забезпечення такого її розвитку, фінансових відносин і процесів у ній, за яких створюються необхідні умови для ефективного використання

консолідованих фінансових ресурсів згідно стратегії розвитку національної економіки і банківського сектора.

Виходячи з актуальності питання забезпечення ефективної алокації кредитних ресурсів банківської системи важливим аспектом є вибір методики оцінки кредитоспроможності підприємства – суб'єкта господарювання, формування і подальша оптимізація сукупності показників, на основі яких визначається якість фінансового стану таких суб'єктів господарювання. В дослідженні запропоновано доповнити здійснюваний економетричний аналіз сукупності показників наступними методами: Хельвіга, дендритним, кластеризації та головних компонент. Порівняльна характеристика останніх між собою, а також з дискримінантним методом дозволила оптимізувати сукупність аналізованих показників, що, в свою чергу, забезпечило формування всебічного уявлення про фінансово-економічний стан клієнта банку за різними параметрами, які характеризують його діяльність (ліквідність, фінансова стійкість, ділова активність, рентабельність, інші додаткові характеристики).

В результаті отримано комплексні характеристики галузей економіки згідно їх видів економічної діяльності за допомогою п'яти методів (табл. 1). В табл. 1 вказано значення агрегованої оцінки, а в дужках місце галузі. Причому для дискримінантної функції визначено клас боржника (від 1 до 9). Серед отриманих класифікацій здійснено вибір оптимальної, беручи до уваги критерій максимального значення коефіцієнта варіації, а також найвищий рівень відповідності з результатами решти класифікацій. Беручи до уваги рівні коефіцієнта кореляції, найбільшу сумісність представляють класифікації для моделі, отриманої методом факторного аналізу, у зв'язку з чим ця модель пропонується як альтернатива для досліджень такого роду.

Таблиця 1 – Комплексна характеристика галузей економіки відповідно до методики оптимізації сукупності показників оцінки кредитоспроможності позичальників

Вид економічної діяльності	Код згідно КВЕД	Дискримінантна функція	Метод Хельвіга	Метод дендритів	Кластери зація	Фактори зація
1	2	3	4	5	6	7
Сільське, лісове та рибне господарство	A	0,094(1)	0,037(9)	0,028(1)	0,100(3)	0,021(8)
Промисловість	B+C+ +D+E	0,019(1)	0,011(4)	0,043(7)	0,120(9)	0,014(6)
Будівництво	F	0,002(4)	0,088(15)	0,041(4)	0,074(2)	0,062(14)
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	0,021(1)	0,014(5)	0,046(10)	0,060(1)	0,004(3)
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	0,023(1)	0,007(2)	0,044(9)	0,138(12)	0,000(1)
Тимчасове розміщення й організація харчування	I	0,027(8)	0,061(13)	0,044(8)	0,116(8)	0,040(13)
Інформація та телекомунікації	J	0,041(1)	0,026(6)	0,053(15)	0,123(10)	0,013(5)

1	2	3	4	5	6	7
Фінансова та страхова діяльність	K	0,012(2)	0,009(3)	0,035(2)	0,151(13)	0,007(4)
Операції з нерухомим майном	L	0,034(9)	0,038(10)	0,043(6)	0,113(7)	0,027(10)
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	0,002(4)	0,084(14)	0,036(3)	0,108(5)	0,063(15)
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	0,031(1)	0,003(1)	0,047(12)	0,158(15)	0,003(2)
Освіта	P	0,050(1)	0,029(7)	0,048(14)	0,153(14)	0,015(7)
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	0,004(4)	0,031(8)	0,048(13)	0,123(11)	0,022(9)
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	0,124(9)	0,050(12)	0,046(11)	0,112(6)	0,030(12)
Надання інших видів послуг	S	0,003(6)	0,040(11)	0,043(5)	0,107(4)	0,029(11)

На основі аналізу моделі, побудованої методами факторного аналізу, в найкращому фінансово-економічному стані за період дослідження знаходилися професійна, наукова та технічна діяльність, будівельна галузь, готельно-ресторанний бізнес, розважально-відпочинковий комплекс та спорт. Найменші значення рейтингу присвоєно фінансовій та страховій діяльності, торгівлі та ремонту, діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, транспорту. Відтак маємо протилежну ситуацію: в Україні кредитуються фінансово нестійкі сектори економіки – фінансовий та торгівля, а потенційно стійкі галузі практично не беруть участі в алокації кредитних ресурсів банківської системи.

У третьому розділі «**Формування і шляхи реалізації стратегій управління банківською системою в умовах кризи**» доведено, що когнітивний аналіз можна визначити як один з ефективних методів до дослідження розвитку банківської системи як слабо структурованої, в основі якого лежить побудова відповідної когнітивної моделі. Етапи когнітивного моделювання застосовні до етапів аналізу і управління банківською системою, що дає можливість використовувати моделі і методи когнітивного моделювання для розробки стратегій управління банківською системою.

Розроблено і реалізовано когнітивну модель розвитку банківської системи, в рамках якої проведено відбір чинників, найбільш значимих для стійкого розвитку й ефективного функціонування банків, проаналізовано їх вплив у системі причинно-наслідкових зв'язків на комплексну характеристику стійкості банківської системи (рис. 3). Проведено узгодження індикаторів фінансової стійкості банківської системи у відповідності до її цілей, які запропоновано доповнювати макроекономічними і інституційними умовами її розвитку.

Представлено взаємозв'язок між обмеженнями, інструментами управління, цілями і відповідними індикаторами банківської системи. Зняття значної частини

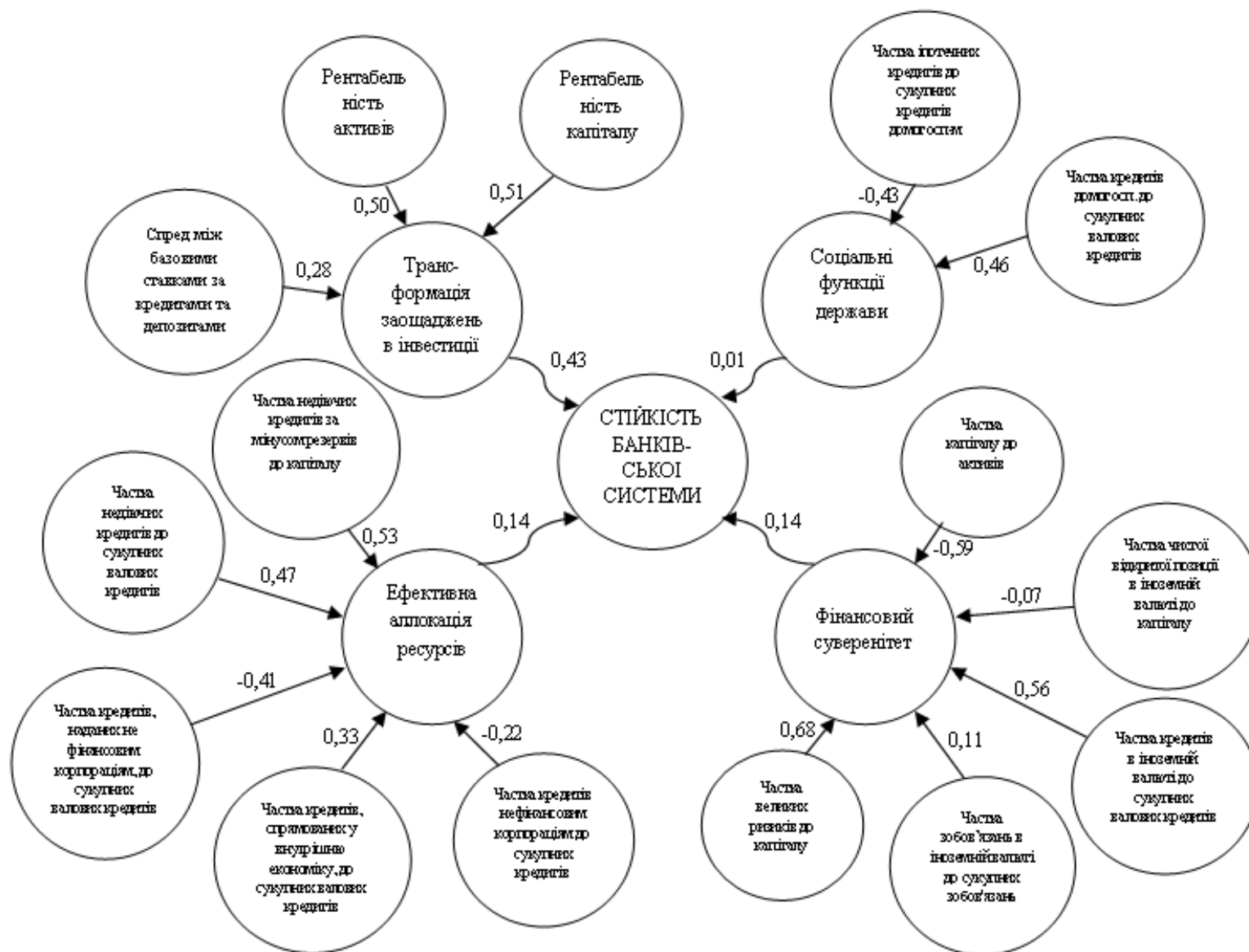

Рис. 3. Когнітивна модель розвитку банківської системи України

обмежень стійкого розвитку банківського сектору можливе за рахунок залучення нових ресурсів – інструментів розвитку. В якості ресурсів зростання національної банківської системи запропоновано розглядати: недокапіталізовані немонетарні активи, що утворюють національне багатство; незалучені в фінансовий обіг заощадження держави; кошти населення і бізнесу, що зберігаються поза межами української фінансової системи. Відповідно до ключових обмежень макроекономічного і інституційного характеру виділено наступні види інструментів переходу до оптимальної моделі банківської системи: залучення заощаджень держави при одночасному підвищенні ефективності антиінфляційної політики, підвищення норми заощаджень населення, залучення у фінансовий обіг (капіталізації) активів, інструменти, що забезпечують зміцнення фінансового суверенітету.

Залежно від успіхів в проведенні необхідних банківській системі України перетворень і макроекономічної ситуації виділено три базові стратегії управління банківським сектором (табл. 2).

Таблиця 2 – Стратегії управління банківською системою України

	Успішне проведення перетворень, необхідних банківській системі	Неуспішне проведення перетворень, необхідних банківській системі
Стабільна макроекономічна ситуація	I. Стратегія прориву	II. Інерційна стратегія
Нестабільна макроекономічна ситуація	I. Стратегія прориву / III. Кризова стратегія	III. Кризова стратегія

Результатом реалізації кожної з наведених стратегій управління банківською системою України є інтегрована оцінка її фінансової стійкості (рис. 4). Як видно з рис. 4, зміни індикаторів за цілями безумовно впливають на величину оцінки фінансової стійкості. Так, за кризовою стратегією величина комплексної оцінки в прогностному періоді коливатиметься в межах 0,50–0,53, за інерційною стратегією – від 0,49 до 0,57. Тобто станом на 01.01.2016 р. інерційна стратегія вирівнюється зі стратегією прориву.

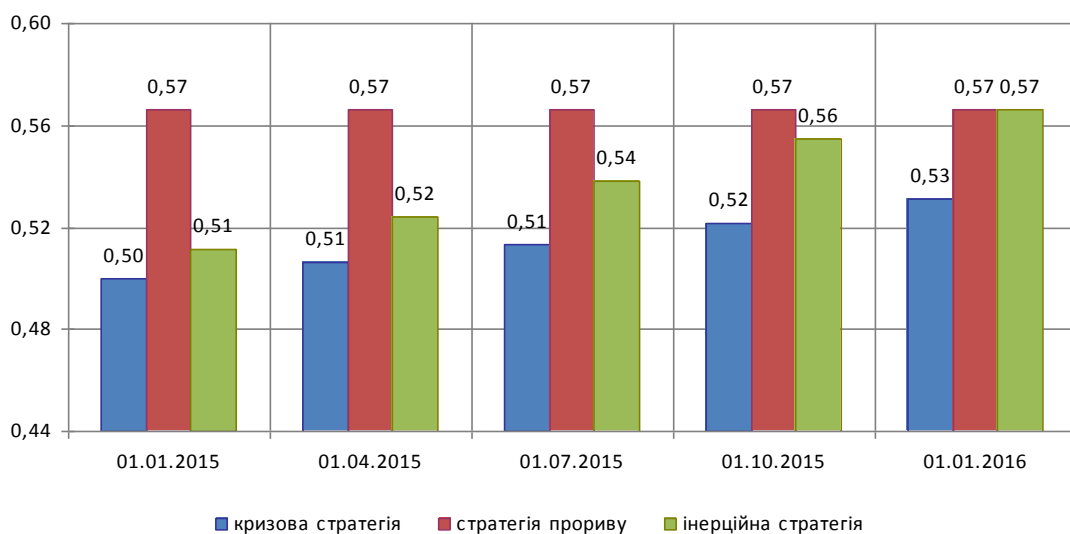

Рис. 4. Комплексна оцінка фінансової стійкості банківської системи України залежно від реалізації її стратегій управління

Встановлено, що оптимальною структурою банківської системи можна вважати таку, в рамках якої: співіснують приватні, державні і іноземні банки; кожна з банківських груп реалізує задачі в тій сфері, де має своєму розпорядженні конкурентні переваги; в рамках кожної з груп зберігається конкурентне середовище, зберігаються і можливості переходу кредитної організації з однієї групи в іншу. Така структура при кардинальному збільшенні її потужності за рахунок довгих ресурсів дозволить понизити значущість перерозподілу ресурсів через бюджет або усередині холдингів, замінивши ці інструменти алокацією кредитних ресурсів. Отже, запропонована методика формування стратегій управління банківською системою дозволить забезпечити перехід до оптимальної стратегії розвитку банківської системи та можливості її коректування під впливом змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено важливе науково-практичне завдання щодо подальшого розвитку й удосконалення теоретичних положень і методичного забезпечення формування механізму стратегічного управління банківською системою. Основні висновки і результати, одержані в процесі дослідження, полягають у наступному.

1. Проведений аналіз показників діяльності банківської системи України засвідчив наступне: необхідність стабілізації банківської системи як ключової умови відновлення економічного зростання в Україні та підвищення довіри населення до банківської системи загалом; збитковість функціонування банківської системи в ретроспективному періоді, незважаючи на намагання банків знизити ризики їх операційної діяльності; відтік з української банківської системи капіталу іноземних банків; необхідність створення нормативно-правової бази, яка б регламентувала застосування спеціальних інструментів та механізмів банківського антикризового менеджменту. Дослідження сутності, економічної ролі та місця банківської системи в економіці держави показали, що банківська система – це не механічна сукупність багатьох окремих банків, але це і не єдиний банк, що керується з одного офісу (центрального банку), а специфічна економічна та організаційно-правова структура, що забезпечує своїми особливими методами та інструментами функціонування грошового ринку та економіки в цілому.

2. Обґрунтовано необхідність розробки механізму формування стратегій управління банківською системою у зв'язку з проблемою практичного забезпечення ефективності розвитку банків як на макро-, так і на мікроекономічному рівні для їх належного функціонування та стабільного розвитку, з одного боку, а також створення базових передумов щодо виконання банками своїх функцій, реалізації ролі в економіці з іншого. Визначено основні структурні елементи механізму формування стратегій управління банківською системою (цілі, суб'єкти, об'єкти, методи, інструменти), принципи (безперервності, одночасності, синтезу процесів формування стратегій управління банківською системою, визначення оптимальної стратегії та її коректування під впливом змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі) та основні засади функціонування у вигляді етапів його реалізації.

3. Вдосконалено методичний підхід до інтегрованої оцінки фінансової стійкості банківської системи на основі обчислення таксономічного показника розвитку, який використано як фундаментальну, внутрішню характеристику, що забезпечує життєздатність, стабільний розвиток банківської системи в межах заданої траєкторії та відповідно до обраної стратегії управління, незважаючи на силу впливу зовнішніх та внутрішніх чинників.

4. Запропонована класифікація чинників фінансової стійкості на основі структуризації причинно-наслідкових зв'язків між ними та основоположними функціями та цілями банківської системи України, що дозволило розглядати дефініцію фінансової стійкості як дієвий механізм, який запобігає виникненню банківських криз та сприяє подальшому розвитку економіки країни. Дія даного механізму проявляється у виокремленні специфічних (крайніх) чинників фінансової стійкості, які є важливими в управлінні банківською системою України, і в той же час, визнаються міжнародними організаціями як необхідні критерії для аналізу фінансового сектора національної економіки. Для встановлення взаємозв'язків між аналізованими чинниками та інтегрованою оцінкою та їх подальшої класифікації використано синтез методів кореляційного та регресійного аналізу.

5. Розроблено методичний підхід щодо оптимізації сукупності показників оцінки кредитоспроможності позичальників за допомогою комплексу економіко-статистичних методів (Хельвіга, дендритів, кластерного факторного та дискримінантного аналізу), реалізація якої дозволила визначити ефективну комбінацію фінансових ресурсів банківської системи, що орієнтована на зменшення її трансакційних витрат у відповідності до цілей, сформульованих стратегією розвитку банківського сектора, а з іншого боку – надати можливість впевненості в отриманні кредиту позичальником на основі адекватної оцінки його кредитоспроможності.

6. Розроблено модель розвитку банківської системи України на основі когнітивного моделювання, реалізація якої дозволила узгодити рівень фінансової стійкості банків відповідно до цілей банківської системи, виділити базисні, цільові та чинники-індикатори, що характеризують банківську систему на різних ієрархічних рівнях та визначити взаємозв'язки між чинниками різних рівнів ієрархії на основі побудови простого функціонального графу стохастичною виду. Встановлено, що для оцінки успішності реалізації цілей банківської системи індикатори фінансової стійкості необхідно доповнити кількісними і якісними характеристиками стану банківської системи (структура ринку і ринкова поведінка банків), а також базовими макроекономічними і інституційними умовами.

7. Визначено інструменти управління банківською системою України з метою переходу до оптимальної моделі її розвитку: залучення заощаджень держави при одночасному підвищенні ефективності антиінфляційної політики, підвищення норми заощаджень населення, залучення у фінансовий обіг (капіталізація) активів, інструменти, що забезпечують зміцнення фінансового суверенітету. Їх використання дозволить зняти значну частину обмежень макроекономічного і інституційного характеру функціонування банківського сектору і сприяти досягненню його цілей, а тим самим сформувати умови стабільного функціонування й поступального розвитку

ринкової економіки загалом, а також проведення будь-яких видів модернізації та реформ.

8. Розроблено стратегії управління банківською системою, спрямовані на досягнення поставлених в дослідженні стратегічних цілей в умовах динамічної зміни зовнішнього середовища. Залежно від успіхів в проведенні необхідних банківській системі України перетворень і макроекономічної ситуації виділено три базові стратегії управління банківським сектором: стратегію прориву, кризову та інерційну. Результатом реалізації кожної з наведених стратегій є комплексна оцінка фінансової стійкості банківської системи в ретроспективному та прогнозному періоді, а також встановлені орієнтири переходу до оптимальної стратегії та можливості її коректування під впливом змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в Scopus

1. Благун І.І. Когнітивна модель розвитку банківської системи України / І.І. Благун // Актуальні проблеми економіки. – Київ, 2013. – № 4(142). – С. 209–217.
2. Dmytryshyn L. A Methodological Approach To Development And Optimization A Set Of Parameters For A Company's Creditworthiness Evaluating / L. Dmytryshyn, I. Vlahun // Економічний часопис. – Київ, 2014. – № 7-8 (2). – С. 52–55. [Автором розроблено методологічний підхід до оптимізації параметрів розвитку банківської системи].

Статті у наукових фахових виданнях України

3. Благун І.І. Зарубіжний досвід управління розвитком промисловості на основі кредитних інструментів / І.І. Благун // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2010. – № 2(16). – С. 210–217.
4. Благун І.І. Ринок інвестицій в золото / І.І. Благун // Моделювання регіональної економіки : збірник наукових праць Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2011. – № 1(17). – С. 140–147.
5. Благун І.І. Формування драйверів розвитку банківського сектору / І.І. Благун // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Економічні науки. – Луцьк, 2013. – № 4(253) – С. 114–118.
6. Благун І.І. Формування і реалізація стратегій управління банківською системою / І.І. Благун // Банківська справа. – Київ, 2013. – № 3(111). – С. 25–33.
7. Благун І.І. Аналіз чинників фінансової стійкості банківської системи / І.І. Благун // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. – Херсон, 2013. – № 12(1). Том 2. – С. 10–16.
8. Благун І.І. Роль і місце банківської системи в умовах кризи / І.І. Благун // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Хмельницький, 2014. – № 6. Том 1. – С. 162–165.
9. Благун І.І. Аналіз систем стратегічного управління банками / І.І. Благун // Моделювання регіональної економіки : збірник наукових праць Прикарпатського

національного університету імені Василя Стефаника – Івано-Франківськ, 2014. – № 1(23). – С. 310–319.

10. Дмитришин Л.І. Розробка механізму формування стратегій управління банківською системою України / Л.І. Дмитришин, І.І. Благун // Бізнес Інформ. – Харків, 2014. – № 11. – С. 238–245. [*Автором розроблено систему модулів, які є основою механізму формування стратегії управління банківською системою*].

Публікації за результатами участі в наукових конференціях

11. Благун І.І. Комплексна оцінка фінансової стійкості банківського сектору / І.І. Благун // Соціально-економічний розвиток України: європейський вибір : матеріали XII Міжнародної наукової конференції молодих учених та студентів (м. Мелітополь, 11-12 травня 2012 р.). – Мелітополь, 2012. – С. 125–127.
12. Благун І.І. Структуризація методів аналізу фінансового стану банку / І.І. Благун // Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України : матеріали науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів (м. Луцьк, 12 листопада 2013 р.). – Луцьк, 2013. – С. 205–207.
13. Благун І.І. Оптимізація сукупності показників оцінки кредитоспроможності позичальників банками України / І.І. Благун // Проблеми моделювання структури і процесів економічних систем : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Черкаси, 17-18 квітня 2014 р.). – Черкаси, 2014. – С. 23–25.
14. Благун І.І. Аналіз підходів до дослідження конкуренції в банківській сфері та її впливу на стійкість банків / І.І. Благун // Формування та ефективність використання фінансових ресурсів в економічній діяльності : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 11-12 квітня). – Чернігів, 2014. – С. 72–75.
15. Благун І.І. Підходи до дослідження банківської конкуренції / І.І. Благун // Аспекти розвитку фінансово-економічної системи в умовах глобалізаційних процесів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених (м. Київ, 18-19 квітня). – Київ, 2014. – С. 67–69.
16. Благун І.І. Аналіз і оцінювання систем стратегічного управління банками / І.І. Благун // Фактори впливу на формування та розвиток фінансової системи України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 28-29 листопада). – Львів, 2014. – С. 107–109.

АНОТАЦІЯ

Благун І.І. Механізм формування стратегій управління банківською системою України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2015.

Дисертація присвячена обґрунтуванню теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на розробку механізму формування стратегій управління банківською системою України в умовах глобалізації національної

економіки. Розкрито сутність поняття механізму формування стратегій управління банківською системою України. Досліджено особливості функціонування банківської системи України в сучасних економічних умовах та визначено її місце та роль в економіці держави. Визначено інтегровану оцінку фінансової стійкості як необхідну умову ефективного функціонування банківської системи. Проведено аналіз ефективності механізму управління банківською системою на основі визначення чинників фінансової стійкості, а також аналіз ефективності алокації ресурсів банківської системи України. Розроблено модель розвитку банківської системи України на основі когнітивного моделювання. Визначено інструменти управління банківською системою України. Розроблено методику формування і реалізації стратегій управління банківською системою.

Ключові слова: банківська система, стратегії управління, механізм, фінансова стійкість, когнітивне моделювання, інтегрована оцінка фінансової стійкості, алокація ресурсів банківської системи, грошово-кредитний ринок.

АННОТАЦИЯ

Благуи И.И. Механизм формирования стратегий управления банковской системой Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Львовский национальный университет имени Ивана Франка, Львов, 2015.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-методических положений и практических рекомендаций, направленных на разработку механизма формирования стратегий управления банковской системой Украины в условиях глобализации национальной экономики. При этом использована технология мониторинга и построения моделей развития банковского сектора, которая позволила принимать комплементарные решения относительно выбора норм, ориентиров, направлений, средств и правил, что обеспечивают эффективность управления системообразующими и взаимосвязанными элементами банковской системы.

Раскрыта сущность понятия механизма формирования стратегий управления банковской системой Украины. Определены основные структурные элементы механизма формирования стратегий управления банковской системой (цели, субъекты, объекты, методы, инструменты), принципы (непрерывности, одновременности, синтеза процессов формирования стратегий управления банковской системой, определения оптимальной стратегии и ее корректировки под воздействием изменений во внешней и внутренней среде) и основы функционирования в виде этапов его реализации.

Исследованы особенности функционирования банковской системы Украины в современных экономических условиях и определены ее место и роль в экономике государства. Банковская система определена как специфическая экономическая и организационно-правовая структура, что обеспечивает своими особенными методами и инструментами функционирование денежного рынка и экономики в целом.

Определена интегрированная оценка финансовой устойчивости как необходимое условие эффективного функционирования банковской системы. При этом предложен методический подход к интегрированной оценке финансовой устойчивости банковской системы на основе вычисления таксономического показателя развития, который, в отличие от существующих, позволяет определить эффективность управления банковской системой с целью разработки основных стратегических направлений ее развития.

Осуществлена классификация факторов финансовой устойчивости на основе структуризации причинно-следственных связей между ними и основополагающими функциями и целями банковской системы Украины, которая тем самым позволила определить специфические индикаторы финансовой устойчивости, что являются важными в управлении банковским сектором, и в то же время признанные международными организациями как необходимые критерии для анализа финансовой системы национальной экономики.

С целью определения эффективности аллокации ресурсов банковской системы Украины предложена методика оптимизации совокупности показателей оценки кредитоспособности заемщиков посредством комплекса экономико-статистических методов, реализация которой для субъектов ведения хозяйства позволила определить качество их финансового состояния, а для банковской системы – обеспечить эффективную аллокацию кредитных ресурсов.

Разработана модель развития банковской системы Украины на основе когнитивного моделирования, в рамках реализации которой проведен отбор факторов, наиболее значимых для устойчивого развития и эффективного функционирования банков; проанализировано их влияние в системе причинно-следственных связей на комплексную характеристику устойчивости банковской системы, а также проведено согласование индикаторов финансовой устойчивости банковской системы в соответствии с ее целями, которые предложено дополнять макроэкономическими и институциональными условиями ее развития.

Определены инструменты управления банковской системой Украины, которые согласованы с целями и внешними и внутренними факторами ее развития, что позволило снять значительную часть ограничений макроэкономического и институционального характера функционирования банковского сектора за счет привлечения новых ресурсов с целью перехода к оптимальной модели развития банковской системы.

Разработана методика формирования и реализации стратегий управления банковской системой, реализация которой средствами стратегического управления позволила обеспечить переход к оптимальной стратегии и возможности ее корректировки под воздействием изменений во внешней и внутренней среде.

Ключевые слова: банковская система, стратегии управления, механизм, финансовая устойчивость, когнитивное моделирование, интегрированная оценка финансовой устойчивости, аллокация ресурсов банковской системы, денежно-кредитный рынок.

SUMMARY

Blahun I.I. Mechanism of Formation of the Management Strategies of the Banking System of Ukraine. – Manuscript.

The dissertation for scientific degree of candidate of economic sciences by speciality 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2015.

The thesis is devoted to grounding of theoretical and methodological statements and the practical recommendations aimed at development of forming mechanism of management strategies by the banking system of Ukraine in the conditions of national economy globalization. Essence of concept of forming mechanism of management strategies by the banking system of Ukraine has been exposed. The functioning features of the banking system of Ukraine in modern economic terms have been investigated and its place and role in the state economy have been determined. The integrated estimation of financial firmness has been defined as a necessary condition of effective operating of the banking system. The analysis of efficiency of management mechanism by the banking system has been made on the basis of determination of factors of financial firmness, and also analysis of efficiency of allocation of the banking system resources of Ukraine has been conducted. The development model of the banking system of Ukraine has been developed on the basis of cognitive modelling. The management instruments of the banking system of Ukraine have been determined in the thesis. The methodology of forming and realization of management strategies by the banking system have been developed in the dissertation.

Keywords: banking system, management strategies, mechanism, financial firmness, cognitive modelling, integrated estimation of financial firmness, allocation of resources of the banking system, money and credit market.